

Yksi väitöskirja vuosittain: Ruotsinsuomalaisuus kiinnostaa eri alojen tutkijoita

Ruotsinsuomalaisuus kiinnostaa tutkijoita. Yhtenä osoituksena tästä on se, että viimeisen vuosikymmenen aikana ruotsinsuomalaisuudesta on valmistunut vähintään yksi väitöskirja vuosittain – niistä valtaosa tosin Suomessa.

Kun saatoimme alkuun Ruotsinsuomalaisen tutkimusverkoston tammikuussa 2022, minun ja emeritaprofessori Leena Hussin yhteisenä havaintona oli, että ruotsinsuomalaisuutta tutkitaan useilla eri tieteenaloilla sekä Ruotsissa että Suomessa. Meillä ei kuitenkaan ollut systemaattisesti rakennettua yleiskuvaa siitä, millä aloilla, missä ja miten

paljon ruotsinsuomalaisuutta on viimeisten vuosien aikana tutkittu. Silloin tällöin kuulemme tuoreista tutkimustuloksista medias- ta, mutta arkihavainnot ovat helposti hyvin rajoittuneita eivätkä kerro koko kuvaa.

Ruotsinsuomalaisten arkisto käynnisti keväällä 2021 kartoitusprojektin, jonka tarkoituksena oli kartoittaa ruotsinsuomalaisuutta käsittelevää tutkimuskirjallisuutta. Projektissa lähestyttiin tutkijoita henkilökohtaisesti ja pyydettiin tietoja heidän julkaisuistaan, minkä lisäksi tehtiin hakuja tietokannoista. Lopputuloksena oli aineisto, joka ulottuu vaikuttavasti vuodesta 1862 vuoteen 2021 ja kattaa yhteensä 554 julkaisua. Aineisto sisälsi

Kahden kielen, maan tai kulttuurin välille sijoittuva identiteetti.

Piirros: Markku Huovila

kuitenkin varsinaisten alkuperäistutkimusten lisäksi myös tietokirjoja, valtion selvityksiä, lehtijuttuja ja pedagogista materiaalia, joten se ei ollut varsinainen tutkimuskirjallisuuden kartoitus eikä siitä siten voi vetää johtopäätöksiä tutkimuksen tai esimerkiksi opinnäytetöiden kehityksestä. Aineiston varsinaisena tavoitteena olikin koota yhteen ruotsinsuomalaisuudesta julkaistua tietoa kaikkien käytettävissä olevaksi verkkoresursseiksi. Tällä hetkellä pohdimme yhdessä arkiston kanssa, miten saisimme aineiston kaikkien saataville mahdollisimman helpokäyttöisessä ja käyttökelpoisessa muodossa.

Saadaksemme lisätietoa toiminnan poh-

jaksi tein ruotsinsuomalaisuuteen kohdistuvasta tutkimuksesta kirjallisuuskartoituksen viimeisen vuosikymmenen ajalta. Menetelmänäni oli systemaattinen kirjallisuuskatsaus, ja se kattoi ne alkuperäistutkimukseksi luokiteltavat tutkimusjulkaisut, jotka mainitsevat ruotsinsuomalaisuuden eksplisiittisesti nimeltä vuosina 2011–2021 sekä Ruotsissa että Suomessa. Aineistonkeruu perustui tietokantahakuihin maiden kansallisista tutkimustietokannoista ruotsiksi, suomeksi ja englanniksi. Metodin yksityiskohtainen kuvaus on mukana englanninkielisessä vertaisarvioidussa artikkelissa, joka julkaistaan kansainvälisessä tieteellisessä lehdessä toivot-

tavasti lähiaikoina – artikkeli on parhaillaan vertaisarvioitavana.

Aineistooni karsiutui erilaisten manuaalisten käsittelyvaiheiden jälkeen yhteensä 178 nimikettä. Näistä hieman yli puolet eli 97 nimikettä (54 %) oli varsinaista tutkimuskirjallisuutta ja 81 nimikettä (46 %) akateemisia opinnäytetöitä eli kandidaatin-, maisterin- ja tohtorintutkielmia. Vaikka kyseessä ei ole akateeminen *Finnkampen*, todettakoon, että sekä tutkimuskirjallisuuden että opinnäytetöiden määrä jakautui varsin tasaisesti kummankin maan kesken. Osa tutkijoista liikkuu kahden maan välillä, ja naapurimaista tehdään yhteistyötä keskenään. Oletettavaa on, että monella Suomessa lopputyönsä ruotsinsuomalaisuudesta tehneellä on myös oma-kohtaista kosketusta täkäläisiin oloihin.

Kielten ja identiteettien tarkastelua

Puhe yhtenäisestä kansallisen vähemmistön kategoriasta tuli mahdolliseksi vasta vuonna 2000 Ruotsin ratifioitua Euroopan neuvoston puitesopimuksen ja hyväksytyä vähemmistölain säädännön 2010. Etnopoliittisena kategoriana ruotsinsuomalaisuutta leimaa suuri moninaisuus, eikä myöskään tutkimus täten muodosta yhtä suurta kertomusta yhdestä kiinteästä vähemmistöstä, mutta tutkimuksen löydettävyydestä käsite ”kansalliset vähemmistöt” on helpottanut.

Tutkimuskirjallisuudesta yli 40 prosent-

tia oli julkaistu ruotsiksi, noin kolmasosa suomeksi ja alle kolmasosa englanniksi, eli englanninkielinen julkaisuutoiminta ei ruotsinsuomalaisuuden tutkimuksessa ole saanut selkeää ylivaltaa. Eniten edustetut tieteenalat olivat kasvatustiede, kielitiede ja kirjallisuudentutkimus. Tyypillisiä monitieteisiä tutkimusaloja olivat maahanmuuton ja vähemmistöjen tutkimus. Monille näistä tieteenaloista on luonteenomaista, että tutkija julkaisee yksin eikä julkaisuja luoda tutkimusryhmissä, mistä kertoo se, että 75 prosenttia julkaisuista oli yhden tutkijan yksin tekemiä.

Yleistäen voisi sanoa, että hyvin suuri osa ruotsinsuomalaisuutta koskevasta tutkimuksesta pyrkii yksinkertaisesti vastaamaan kysymykseen siitä, mitä ruotsinsuomalaisuus on ja on ollut: mitä se merkitsee ja on merkinnyt ihmisille itselleen, miten noita merkityksiä on välitetty eri kanavien kuten julkisen puheen ja kirjallisuuden kautta, tai miten identiteettipolitiikka toteutuu erilaisissa käytännöissä.

Kieltä koskevilla tieteenaloilla, joista keskeisimpiä ovat sosiolingvistiikka, monikielisyyspedagogiikka, tutkijat ovat olleet kiinnostuneet erityisesti kahden kielen yhteisöstä. Keskeisessä osassa ovat olleet kielen ristiin- tai rinnakkaiskäytön periaatteet, niin sanottu kieleily eli (*trans*)*språkande* tai (*trans*)*languageing*, tai *koodinvaihto*. Myös kahden kielen, maan, tai kulttuurin välille sijoittuva identiteetti on kiinnostanut tutkijoita laajasti.

Kirjallisuustieteissä on oltu kiinnostuneita maahanmuuttajakirjallisuuden kategoriasta ja kysytty, missä määrin ruotsinsuomalaiset teokset voidaan laskea osaksi sitä. Juuri kirjallisuudessa on käsitelty pitkälti ruotsinsuomalaisuuteen liitettäviä negatiivissävytteisiä ominaisuuksia, kuten juurettomuutta, ulkopuolisuutta ja vierauden tunnetta, sosiaalisia ongelmia ja luokkaeroja. Ylivoimaisesti eniten tarkasteltu teos on Susanna Alakosken vuonna 2007 suomeksi ilmestynyt teos *Sikalat (Svinalängorna, 2006)*.

Ruotsinsuomalaisuutta koskeva tutkimus on lähes kokonaan laadullista, eli määrällinen, esimerkiksi tilastollinen, tutkimus loistaa poissaolollaan. Tämä ei kenties tule yllätyksenä, kun ajatellaan sitä, ettei Ruotsissa rekisteröidä väestön kieltä, mikä johtaa tilastojen puutteeseen, ja sitä, että monilla ruotsinsuomalaisuutta tarkastelleilla tieteenaloilla laadullinen analyysi on valtavirtaa. Tuloksista on kuitenkin monesti vaikea tulkita muutosta tai edustavuutta, sillä esimerkiksi etnografiaan tai kielenkäyttötilanteiden vuorovaikutusanalyysiin perustuvat aineistot saattavat olla jokseenkin kuriositeetinomaisia. Toisaalta, kuten viimeisimmäksi Helsingin yliopiston tutkija Tuire Liimatainen on tuonut esiin väitöskirjassaan, ruotsinsuomalaisuus on niin monimuotoista ja osin jopa ristiriitaista, ettei yhtä yhteistä nimittäjää kenties ole edes mahdollista löytää kaikille ryhmään samastuville.

Opinnäytteitä ruotsinsuomalaisista

Sekä Ruotsissa että Suomessa on tehty viimeisen vuosikymmenen aikana keskimäärin hieman runsaat 4 ruotsinsuomalaisuutta käsittelevää opinnäytetyötä. Jos mukaan lasketaan vain maisterintutkielmat eli Ruotsin ”D-uppsatser” ja Suomen ”gradut”, Ruotsissa on hyväksytty vuosittain keskimäärin 3,6 ja Suomessa 2,6 maisterintyötä, jonka välittömänä aiheena on ruotsinsuomalaisuus. Tästäkin monen maisterintutkielman aihepiiri toki liittyy välillisesti ruotsinsuomalaisiin, joten kiinnostus on tutkimuksen otantaa laajempaa.

Eniten opinnäytetöitä on syntynyt Ruotsissa Uppsalan, Tukholman ja Göteborgin yliopistoissa sekä Suomessa Jyväskylän, Oulun ja Helsingin yliopistoissa. Opinnäytetöitä ovat tuottaneet erityisesti suomen kielen ja pohjoismaisten kielten oppiaineet sekä ruotsalainen opettajankoulutus, jossa pedagogiikan tutkimus on nostattanut esiin kaksi- ja monikielisen opetuksen ja koulutuksen kysymyksiä. Yksittäisiä maisterintutkielmia on tehty kuitenkin myös näiden ulkopuolella oikeustieteistä uskontotieteisiin. Opinnäytetöiden aiheet seurailevat jo esiin nostamiani tutkimuskirjallisuuden teemoja; eniten käytetyt avainsanat olivat ”identiteetti”, ”kieli”, ”vähemmistö”, ”kaksikielisyys” ja ”oppimateriaali”.

Kun Ruotsissa opinnäytetöiden luonteva yhteys on suomen kielen opetuksen ja käytön

tarkasteleminen kansallisen vähemmistökielen ja tšekäläisen äidinkielenopetuksen kontekstissa, Suomen opinnäytetöiden käsittelytavat kiinnittyvät tyypillisesti vähemmistökäsityksen sijaan kaksikielisyysidentiteettiin sekä maahan- tai paluumuuttoon.

Kiinnostavaa on, että tutkitun vuosikymmenen aikana Ruotsin ja Suomen yliopistoissa on väiteltä suoraan ruotsinsuomalaisuutta käsittelevästä aiheesta vähintäänkin vuosittain – aineistoon sisältyi nimittäin yhteensä 12 väitöskirjaa. Suurin osa väitöskirjoista (9 kappaletta) on kuitenkin valmistunut Suomessa, ja niiden julkaisujoina ovat olleet Helsingin yliopisto ja Åbo Akademi. Näille yhteisenä nimittäjänä ovat kieli-identiteetti ja identiteettipolitiikka, kaksikielisen kielenkäytön eri ulottuvuudet sekä kuuluminen kieliyhteisöön. Näiden ruotsinsuomalaisuuden eksplisiittisesti nimeävien väitöstöiden lisäksi yliopistoissa on tietenkin syntynyt väitöstitä myös välillisesti ruotsinsuomalaisuutta koskevista aiheista, kuten toisen kielen (tai äidinkielen, niin sanotun kotikielen tai perintökielen) oppimisesta ja opettamisesta, kaksi- ja monikielisydestä, monikulttuurisuudesta ja vähemmistöistä, muuttoliikkeesta ja maahanmuuttajista, vähemmistöryhmiä koskevasta taiteesta, ja niin edelleen.

Teoriasta käytäntöön

Tutkijoilla on ollut etenkin Ruotsissa ruot-

sinsuomalaisuuteen varsin käytännönläheinen ote. Monien tutkimusaiheiden voi nähdä nousevan vähemmistöpoliittisista kysymyksistä tai palautuvan niihin.

Tutkimuksen ja politiikan välinen suhde ruotsinsuomalaisessa yhteydessä on sekä hedelmällinen että ongelmallinen. Tutkijoiden tehtävänä ei ole ohjailla vähemmistöpolitiikkaa vaan tuottaa sen päätösten tueksi tietoa, mutta pienessä yhteisössä tutkijat ovat usein myös vähemmistön edustajia etenkin Ruotsissa ja heidän oletetaan ottavan kantaa vähemmistöpoliittisiin linjauksiin julkisissa keskusteluissa, joissa faktatiedon (”tämän tiedämme”) ja suositusten (”näin meidän tulisi tehdä”) välille on joskus vaikea vetää selkeää rajaa.

Tutkimuksen välittymisen yhteiskuntaan ei pidä olla pelkästään median varassa, vaikka joukkoviestimet ovatkin tärkeässä osassa tutkimustulosten välittäjinä. Eri toimijoiden olisi toivottavaa seurata ensikäden tietoa myös suoraan, vailla välikäsiä. Taivotteenani on jatkossa saattaa tutkimuskartoituksen aineisto kaikkien saataville tallettamalla se avoimeen tietoarkistoon ja/ tai luovuttamalla se Ruotsinsuomalaisten arkistolle. Ihanteellista olisi, jos sekä tutkimus- että opinnäytetöiden listoja päivitetäisiin vuosittain sekä – ottaen huomioon, että tietokantahaut edellyttivät ruotsinsuomalaisuuden eksplisiittistä mainitsemista ja

keskittyivät vain kahdessa maassa julkaisuun tutkimukseen – mahdollisesti täydennettäisiin, ja ajantasainen tieto tuoreesta tutkimuksesta olisi jatkuvasti ja kootusti kaikkien saatavilla.

Tuoreen tutkimuksen kuratointi eli valikoiminen ja yhteen kokoaminen esimerkiksi teemoittain, kuten tässä on kyse, on tärkeää siitä huolimatta, että tutkijat nykyään rekisteröivät kaikki julkaisunsa yliopistojen avoimiin tutkimustietorekistereihin. Ilman tiedon kuraattoreita tieto jää hajanaiseksi, eivätkä yliopistot tai yksittäiset oppiaineet ole kiinnostuneita juuri ruotsinsuomalaisuutta koskevasta tutkimuksesta, joka ylittää yliopistojen, tieteenalojen ja maiden rajat.

Tänä syksynä pyrimme yhdessä Ruotsinsuomalaisten arkiston ja Ruotsinsuomalaisen tutkimusverkoston kanssa lisäksi tuomaan esiin tuoretta ruotsinsuomalaisuustutkimusta järjestämällä suomenkielisten iltawebinaarien sarjan. Sarja alkoi syyskuun alussa, ja kuulemme kuukausittain tutkijoita väitöskirjantekijöistä emeritusprofessoreihin. Webinaareja voi katsoa myös jälkikäteen, sillä julkaisemme niiden tallenteet verkossa. Tarkoituksena on jatkaa webinaarisarjaa keväällä 2023.

Kirjoittaja on Ruotsinsuomalaisen tutkimusverkoston koordinaattori, mediatutkija

sekä journalistiikan dosentti Göteborgin ja Tampereen yliopistossa.

Voit seurata Ruotsinsuomalaisen tutkimusverkoston toimintaa Facebookissa ja Twitterissä (@svefintutkimus).

Linkkejä

<https://www.isof.se/sidor-pa-nationella-mi-noritetsprak/suomi/kieliviesti/kieliviesti/2022-06-09-ruotsinsuomalaisen-tutkimus-verkosto-kokoa-yhteen-tutkijoita-ja-tutkitun-tiedon-ystavia>

<https://arkisto.org>

<https://sverigesradio.se/artikel/7612275>

<http://hdl.handle.net/10138/346635>

<https://arkisto.org/fi/ruotsinsuomalainen-tutkimus-nyt/>

<https://www.facebook.com/groups/svefiforskning>

<https://twitter.com/svefintutkimus>

Kieliviesti

Suomi ja meänkieli Ruotsissa 2.2022

SISÄLLYS

- 3** Päätoimittajalta
- 4** Yksi väitöskirja vuosittain
Maarit Jaakkola
- 10** Moniulotteiset Ruotsin suomalaisuudet sosiaalisessa mediassa
Tuire Liimatainen
- 16** Valtiopäiväpuolueiden vastaukset kielipoliittisiin kysymyksiin
Jennie Spetz ja Ellen Bijvoet
- 20** Vaalisanastoa tiukkojen vaalien jälkimainingeissa
Tarja Larsson
- 22** Noin osapuilleen näillä paikkeilla
Tarja Heinonen
- 25** Julkrona, himmel ja flugskepp
Eva Thélin
- 28** Uudissanoja Kielitoimistosta
Ilona Paajanen
- 30** Meänkieli
Enikö Molnár-Bodrogi
- 34** Kortfattat om innehåll

